

zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

5. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Декларації про безпеку шкіл: Розпорядження Каб. Міністрів України від 04.08.2021 р. № 898-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2021-р#Text>.

6. Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів: Постанова Каб. Міністрів України від 05.04.2017 р. № 268. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-п#Text>.

Ростислав МОЛЧАНОВ

доцент кафедри

адміністративного права і процесу

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук,

підполковник поліції

**ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ ОТРИМАННЯ СТАТУСУ ДИТИНИ,
ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ
ТА ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ**

Починаючи з 2014 року, Україна зіткнулася з тривалою гуманітарною кризою, спричиненою російською агресією, яка досягла нового, жахливого рівня після повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року. Мільйони українців були змушені покинути свої домівки, а ті, хто залишився, живуть під постійною загрозою насильства та руйнувань. Діти опинилися серед найбільш вразливих категорій населення, зазнаючи не лише безпосередньої фізичної небезпеки, але й глибоких психологічних травм, що можуть мати довготривалі наслідки для їх розвитку та добробуту. Платформа «Діти війни» є свідченням масштабів трагедії, фіксуючи невпинне зростання кількості загиблих, поранених, зниклих безвісти та депортованих українських дітей. Ці офіційні дані, хоч і є шокуючими, ймовірно, відображають лише частину жахливої реальності, оскільки збір інформації в зонах активних бойових дій та на тимчасово окупованих територіях залишається надзвичайно складним і небезпечним.

В умовах триваючої агресії питання захисту прав та забезпечення соціальної підтримки дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, набуває особливої актуальності та суспільної значущості. Офіційний статус «дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів» є не просто формальним визнанням пережитого, а й важливим юридичним механізмом, що має на меті забезпечити доступ цієї вразливої категорії населення до комплексної державної підтримки та захисту.

Незважаючи на існування законодавчої бази та зусилля держави, процес ефективної реалізації та забезпечення фактичної доступності цього статусу для всіх дітей, які його потребують, стикається зі значними труднощами та численними перешкодами. Ці проблеми часто призводять до затримок у наданні дітям необхідної допомоги, а в деяких випадках і до повного позбавлення права на отримання статусу та пов'язаної з ним підтримки.

Основу правового регулювання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, становить Закон України «Про охорону дитинства». Саме стаття 30-1 цього Закону є ключовою, оскільки вона безпосередньо визначає статус дітей, які постраждали від воєнних дій та збройних конфліктів, встановлюючи основні правові підстави для визнання дитини такою, що постраждала внаслідок воєнної агресії та збройних конфліктів.

Детальну регламентацію процедури надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, здійснює постанова Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2017 року № 268 «Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів». Цей підзаконний акт визначає ключові критерії відповідності для отримання статусу, встановлює вичерпний перелік необхідних документів, а також чітко визначає відповідальні органи, на які покладається обов'язок розгляду заяв та прийняття відповідних рішень. Слід зазначити, що з моменту прийняття постанова № 268 неодноразово зазнавала змін та доповнень, що є прямим відображенням необхідності постійної адаптації регуляторних норм до мінливих реалій збройного конфлікту та зростаючих потреб постраждалих дітей.

Статус «дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів» був вперше законодавчо закріплений у січні 2016 року шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Про охорону дитинства». Однак фактичний механізм та детальна процедура надання цього статусу були встановлені дещо пізніше, з прийняттям постанови Кабінету Міністрів України № 268 у квітні 2017 року. Важливо відзначити, що порядок, затверджений цією постановою, зазнав значних змін, особливо у червні 2023 року, що було зумовлено необхідністю розширення кола дітей, які мають право на отримання статусу, особливо після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну. До цього часу дія статусу переважно обмежувалася дітьми, які постраждали внаслідок конфлікту, що тривав у Донецькій та Луганській областях. Внесені поправки значно розширили географічну сферу дії статусу, охопивши всю територію України, яка постраждала від російської збройної агресії, а не лише зону проведення Антитерористичної операції. Крім того, було суттєво уточнено та розширено визначення поняття «психологічне насильство», враховуючи моральні та психологічні страждання, спричинені різноманітними обставинами,

безпосередньо пов'язаними з війною, включаючи вимушене переміщення, втрату батьків або близьких родичів, а також інші травматичні події.

Україна, як відповідальний член міжнародної спільноти, ратифікувала низку ключових міжнародних документів у сфері захисту прав дітей, включаючи Конвенцію ООН про права дитини (1989), Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000), а також Женевські конвенції про захист жертв війни (1949) та Додаткові протоколи до них (1977). Ці міжнародні інструменти встановлюють фундаментальні права всіх дітей, особливо тих, хто постраждав від збройних конфліктів, наголошуючи на необхідності забезпечення їм особливого захисту та піклування з боку держави та суспільства.

Для отримання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, заявник повинен подати до служби у справах дітей визначений перелік документів. Цей перелік часто включає оригінал або засвідчену копію свідоцтва про народження дитини або іншого документа, що посвідчує її особу, документ, що посвідчує особу заявника, а також документи, що можуть підтвердити факт настання обставин, які стали підставою для звернення за наданням статусу (наприклад, медичні висновки, виписки з історії хвороби, довідки про отримані поранення, контузії, каліцтва, офіційні витяги з поліцейських звітів, свідчення свідків, документи, що підтверджують факт смерті або зникнення безвісти батьків дитини або інших законних представників). Для дітей, які мають статус внутрішньо переміщених осіб (ВПО), додатково зазвичай вимагається надання довідки про взяття дитини на облік як ВПО.

Процес отримання всіх необхідних документів може бути особливо складним та обтяжливим для внутрішньо переміщених дітей та їхніх сімей, а також для тих, хто проживає або походить з тимчасово окупованих територій України, через значні порушення адміністративних процесів, обмежений доступ до державних установ та високу ймовірність втрати важливих документів під час евакуації або бойових дій. Отримання офіційних медичних висновків щодо травм, поранень або каліцтв, отриманих безпосередньо під час бойових дій, або документів, що можуть підтвердити певні події, які відбулися на окупованих територіях, часто є надзвичайно важким, а іноді й неможливим завданням.

У випадках відсутності стандартних документів, передбачених Порядком, законодавство допускає можливість розгляду альтернативних форм доказів, таких як інформація з державних реєстрів нерухомого майна, наявні освітні документи (шкільні атестати, таблиці успішності), медичні записи або навіть свідоцтва про народження інших дітей. Однак практика прийняття таких альтернативних доказів може застосовуватися непослідовно різними органами опіки та піклування, що створює додаткові труднощі для заявників. Надмірна залежність від наявності повного пакету офіційної документації створює значний бар'єр для тих категорій дітей та їхніх сімей,

які найбільше постраждали від збройного конфлікту, що підкреслює нагальну необхідність у більш гнучких та доступних вимогах до надання доказів. Діти та їхні родини, які були змушені тікати від жахів війни, часто не мають фізичної можливості своєчасно зібрати та зберегти всі необхідні офіційні документи, що робить суворе дотримання всіх формальних вимог досить складним та несправедливим.

Сучасний порядок надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів в Україні, має низку ключових проблем та викликів. Серед найбільш значущих проблем слід виділити:

- значні труднощі, пов'язані зі збором та належним оформленням необхідного пакету документів, особливо для внутрішньо переміщених дітей та дітей, які проживають на тимчасово окупованих територіях;
- наявність численних бюрократичних перешкод та затримок у процесі розгляду заяв;
- складності, що виникають при проведенні психологічної оцінки стану дитини та визнанні факту психологічної травми;
- непослідовність у застосуванні існуючих норм та критеріїв різними органами опіки та піклування в різних регіонах країни, що призводить до регіональних диспропорцій;
- обмежений обсяг соціальної підтримки та пільг, які гарантуються дітям, що мають відповідний статус, на національному рівні;
- специфічні виклики, з якими стикаються особливо вразливі групи дітей, такі як внутрішньо переміщені особи, діти, які проживають на окупованих територіях, та діти, народжені внаслідок сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом;
- нагальна необхідність створення та ефективного функціонування надійного єдиного державного реєстру дітей, які постраждали від війни.

Усі ці проблеми мають серйозні негативні наслідки для реалізації прав та забезпечення належного добробуту постраждалих дітей, призводячи до затримки їхнього доступу до необхідної підтримки, потенційного виключення значної кількості дітей, які мають законне право на отримання статусу, та загального негативного впливу на їх подальше відновлення та повноцінний розвиток. Недостатній обсяг соціальної підтримки може поглиблювати травму, пережиту цими дітьми, та суттєво перешкоджати їхньому довгостроковому психологічному та соціальному благополуччю.

Для покращення ситуації необхідні подальші зусилля держави, спрямовані на спрощення процедури отримання статусу, забезпечення її прозорості та доступності для всіх, хто цього потребує. Важливим є також розширення соціальних гарантій та пільг для дітей, які мають статус постраждалих від війни, а також створення ефективного механізму міжвідомчої взаємодії та ведення єдиного реєстру.

Список використаних джерел

1. Державний портал «Діти війни». URL : <https://childrenofwar.gov.ua>.
2. Статус дитини, постраждалої від війни: хто має право та як отримати. *АрміяInform*. URL : <https://armyinform.com.ua/2023/11/03/status-dytyny-postrazhdaloyi-vid-vijny-hto-maye-pravo-ta-yak-otrymaty/>
3. Методичні рекомендації щодо надання соціальних послуг дітям, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. *Національна соціальна сервісна служба України*. URL : https://nssu.gov.ua/storage/app/sites/22/uploaded_files/%20%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%20%D0%B4%D1%96%D1%82%D1%8F%D0%BC.pdf.
4. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/2402-14>.
5. Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів : постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 05.04.2017 р. № 268. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/268-2017-%D0%BF>.

Олександра

НЕСТЕРЦОВА-СОБАКАРЬ

доцент кафедри

цивільно-правових дисциплін

ННІ права та інноваційної освіти

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

СУДОВИЙ ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Захист цивільних прав та інтересів дитини є важливою складовою правової системи держави та забезпечення принципу верховенства права. Особливої актуальності питання набуває в умовах реформування судової системи та гармонізації національного законодавства з міжнародно-правовими стандартами. Судовий захист є не лише формою реалізації права на справедливий розгляд справи, а й гарантією фактичного забезпечення найкращих інтересів дитини – як ключової засади у вирішенні всіх правових питань, що стосуються неповнолітніх осіб.

Законодавством України передбачено, що дитина як фізична особа наділена цивільною правоздатністю з моменту народження. Проте участь дитини у цивільному процесі безпосередньо залежить від її віку, обсягу дієздатності та наявності законних представників. Так, малолітні особи (до 14 років) не беруть участі в судовому процесі самостійно, а їхні інтереси